

УДК 348(477)

Ю. Решетніков

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ТЮРЕМНОГО КАПЕЛАНСТВА В УКРАЇНІ

Зроблено порівняльний аналіз наявного закордонного досвіду законодавчого забезпечення впровадження інституту тюремного капеланства. На основі аналізу сформульовано пропозиції щодо удосконалення українського законодавства у зазначеній сфері.

Ключові слова: свобода совісті, державно-конфесійні відносини, правове регулювання, капеланство.

Державно-церковні відносини в Україні базуються на положеннях Конституції України і визнаних нашою державою нормах міжнародного права. Україна дотримується основоположних для демократичного суспільства принципів, відповідно до яких кожна людина має право на свободу світогляду й віросповідання, а усі конфесії та віруючі є рівними перед законом.

Так, ст. 35 Конституції України проголошує, що кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культури і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Очевидно, що конституційне визначення “кожен” включає в себе і осіб, які перебувають у місцях попереднього ув’язнення та позбавлення волі. Базові конституційні положення знаходять свою реалізацію у Законі України “Про свободу совісті та релігійні організації”, згідно із ст. 21 якого богослужіння та релігійні обряди в місцях попереднього ув’язнення і відбування покарання проводяться на прохання громадян, які перебувають в них, або за ініціативою релігійних організацій. Адміністрація зазначених установ сприяє цьому, бере участь у визначенні часу та інших умов проведення богослужіння, обряду або церемонії.

Такі законодавчі положення дали змогу з першої половини 90-х рр. ХХ ст. розпочати накопичення досвіду капеланського служіння у місцях попереднього ув’язнення та позбавлення волі.

Проте демократичний розвиток українського суспільства, подолання наслідків тоталітарної політики колишнього СРСР у сфері релігії, употужнення суспільної ваги українських Церков і релігійних організацій, кількісний і якісний розвиток їхнього суспільно значимого служіння обумовлюють необхідність більш чіткої регламентації їхньої душпастирської діяльності у вказаній сфері з урахуванням наявного українського та закордонного досвіду.

Доцільно зазначити, що питанням впровадження інституту так званого тюремного капеланства у вітчизняній науковій літературі практично не приділялась, на відміну від капеланства у Збройних Силах, увага. Загальні положення щодо необхідності розвитку вказаного аспекту капеланського служіння як специфічного виду діяльності релігійних організацій знаходимо в роботах В. Бондаренка. Питання вітчизняного та закордонного досвіду такого служіння було обговорено під час Міжнародної науково-практичної конференції “Соціальні аспекти капеланства: світ і Україна”, що була проведена у Києві

у травні 2013 р. Всеукраїнським міжконфесійним релігійним військово-християнським братством.

Мета статті – заповнити вищевказану прогалину щодо аналізу наявного закордонного досвіду законодавчого забезпечення впровадження інституту тюремного капеланства, а також сприяти напрацюванню пропозицій щодо удосконалення відповідного українського законодавства.

Попередній аналіз засвідчує, що кожна країна (зокрема Європи) реалізує власну модель державної політики у зазначеній сфері, розвиває свій тип державно-конфесійних відносин. Усе розмаїття форм такого забезпечення видається можливим класифікувати за способами його реалізації:

- 1) у конституціях держав;
- 2) у загальних та спеціальних законах;
- 3) в урядових нормативних актах;
- 4) у державно-конфесійних угодах (конкордатах).

Водночас потрібно зазначити, що конституційні норми реалізуються у положеннях законодавчих актів, а положення останніх – в урядових нормативно-правових документах, створюючи відповідну систему правового забезпечення капеланської діяльності.

Так, відповідно до ст. 141 німецької конституції 11 серпня 1919 р. (Веймарської конституції), яка є складовою частиною чинної Конституції ФРН, оскільки в закладах покарання існує потреба в богослужінні і нормальному піклуванні про душу, релігійні товариства повинні допускатися до здійснення релігійних обрядів, причому будь-який примус повинен бути усунений [1].

Згідно з Конституцією Румунії, релігійні культу користуються підтримкою держави, включаючи сприяння релігійній допомозі, зокрема у місцях позбавлення волі [2].

Подібно до цього, Конституція Республіки Молдова зазначає, що релігійні культу користуються державною підтримкою, зокрема, щодо забезпечення релігійної присутності в армії, лікарнях, в'язницях і притулках [3].

Положення Конституції Румунії знаходять свій подальший розвиток у Законі “Про релігійну свободу та загальний режим культів” № 486/2006, який надає право вісімнадцяти визнаним в Румунії культуам готувати священнослужителів для проведення душпастирської роботи у збройних силах і пенітенціарній системі. Згідно з офіційною статистикою, станом на 2008 р. за Національною адміністрацією в'язниць були прикріплені 37 православних священників та один священик греко-католицької віри [4].

Відповідно до ст. 16 Федерального закону Російської Федерації “Про свободу совісті та про релігійні об'єднання”, релігійні організації мають право проводити релігійні обряди, зокрема в установах, що виконують кримінальні покарання у формі позбавлення волі, на прохання громадян, що знаходяться в них, в приміщеннях, що спеціально виділяються для цих цілей адміністрацією таких установ. Проведення релігійних обрядів у приміщеннях місць утримання під вартою допускається з дотриманням вимог кримінально-процесуального законодавства Російської Федерації [5].

Загальні умови релігійної опіки в суспільних інститутах Естонії регулюються Законом про церкви та конгрегації 2002 р. У ст. 9(2) Закону встановлюється, що релігійна опіка включає проведення богослужінь та здійснення релігійних обрядів у закладах під охороною тільки з дозволу директора тюрми.

Капелани в армії та в'язницях є державними службовцями, їхня діяльність оплачується в повному обсязі з державного бюджету. Тільки члени церков Естонської Ради церков мають право служити як капелани. Члени інших релігійних організацій (включаючи нехристиянські) мають доступ до цих установ на прохання тих, хто в них перебуває. Передбачається, що інститут капеланів повинен бути міжконфесійним та екуменічним [6].

У Великобританії держава за свій кошт утримує капеланів в армії і у в'язницях та виправно-трудовах установах [7]. Головною умовою можливості такого релігійного служіння є ліцензія, що видається державою. Більша частина капеланів належить до державної Церкви Англії. Генеральний капелан, який має державну ліцензію, призначається єпископом. Великобританія розділена на 15 регіонів, кожний з яких має свого капелана. Підготовка капеланів здійснюється за участі держави, а підвищення кваліфікації відбувається у королівському коледжі в'язничної адміністрації країни [8].

Так само і у Франції, попри офіційно світський напрям держави, є помітною співпраця між державою і церквою у пенітенціарній системі, де державні капелани забезпечують релігійні послуги. Водночас відзначається недостатня кількість капеланів різних церков у в'язницях, особливо що стосується капеланів-мусульман [9].

У Законі Латвійської Республіки про релігійні організації визначено, що релігійну діяльність у лікарнях, пансіонатах, місцях позбавлення волі і в формуваннях Національних Збройних сил релігійні організації можуть здійснювати, якщо цього бажають особи, які перебувають у цих установах. Час і місце таких заходів повинні бути узгоджені з адміністрацією відповідних установ.

Детальні умови діяльності капеланської служби викладені у Постанові Кабінету Міністрів Латвійської Республіки № 134 від 15.02.2011 р., якою було затверджено нові Правила служби капеланів.

Відповідно до них, капеланом є представник однієї з восьми традиційних конфесій, який висувається на посаду відповідним релігійним об'єднанням і приймається на роботу керівництвом відповідних установ (начальником тюремної адміністрації) шляхом укладання трудової угоди і вважається державним службовцем, який отримує зарплату від держави. Якщо ув'язнений сповідує іншу релігію, аніж офіційний капелан, останній запрошує священнослужителя відповідної конфесії.

Рішення про запровадження служби капелана приймає адміністрація відповідної установи. Адміністрація відповідної установи повідомляє релігійне об'єднання (церкву) про вакантне місце капелана, вказуючи вимоги до кандидатури капелана та процедуру, під час якої капелан буде прийнятий на роботу.

Капелани повинні дотримуватися внутрішнього розпорядку відповідної установи, де вони працюють.

Капелани місць ув'язнення здійснюють піклування за духовним здоров'ям затриманих, ув'язнених та тюремного персоналу, надають моральну підтримку, а також надають необхідні консультації у релігійних та етичних питаннях та проводять заходи морального виховання ув'язнених.

Структуру капеланів місць ув'язнення визначає начальник управління місць ув'язнення [10].

В Італії, відповідно до положень Конституції та Конкордату 1984 р., Католицька церква має особливий статус, зокрема маючи виключні права щодо душпастирської роботи у місцях позбавлення волі [11].

Так само в Грузії, конституційні положення знайшли свій розвиток у конституційній угоді, підписаній 14 жовтня 2002 р. Президентом Е. Шеварднадзе і Католикосом-патріархом Ілією II, затвердженій Парламентом, згідно з якою, зокрема, держава забезпечує створення інституту капеланів у в'язницях [12].

Висновки

Виходячи із зазначеного і зважаючи на реальні умови України, зокрема враховуючи її поліконфесійність, пропонується:

1) ініціювати перед Кабінетом Міністрів України питання щодо доцільності розроблення правил здійснення капеланського (душпастирського) служіння, які могли бути затверджені постановою Уряду;

2) вказане не означає неможливості підписання окремих угод між церквами і релігійними організаціями України з Державною пенітенціарною службою щодо звершення такого служіння;

3) видається доцільним законодавчо забезпечити право осіб, взятих під варту, на вільний вибір і допуск у слідчий ізолятор священнослужителя для відправлення релігійних таїнств і обрядів шляхом внесення відповідних доповнень до Кримінально-процесуального кодексу України та Закону України "Про попереднє ув'язнення" (подібний законопроект було внесено у 2011 р. народним депутатом В. Олійником (реєстр. № 9206), проте він не набрав необхідної кількості голосів).

Подальші дослідження цієї проблематики, на нашу думку, мають стосуватися аналізу досвіду країн Східної Європи щодо впровадження інституту тюремного капеланства та вироблення механізмів врахування його позитивних здобутків, зокрема у контексті євроінтеграції України.

Література

1. Конституції країн парламентської демократії [Текст] / під заг. ред. Кампо В. М. ; Інститут державного управління і самоврядування при Кабінеті Міністрів України та Львівський державний університет ім. І. Франка. — К. : [б. в.], 1994. — 93 с.

2. Щодо досвіду Румунії у сфері регулювання державно-церковних відносин [Текст] : Лист Посольства України в Румунії № 6138/12-130-454 від 06.03.2012 р. — Архів автора.

3. Свобода совести, вероисповедания и религиозных организаций: Положения конституций постсоциалистических стран, государств Западной Европы, США, Канады, Японии, международных правовых документов [Текст] : сборник. — К. : [б. в.], 1996. — 90 с.

4. Щодо досвіду Румунії у сфері регулювання державно-церковних відносин...

5. О свободе совести и о религиозных объединениях [Электронный ресурс] : Федеральный закон Российской Федерации № 125-ФЗ от 26 сентября 1997 г. — Режим доступа : <http://constitution.garant.ru/act/right/171640>.

6. Щодо досвіду Естонії у сфері регулювання державно-церковних відносин [Текст] : Лист Посольства України в Естонській Республіці № 6126/12-904/3-232 від 14 березня 2012 року. — Архів автора.

7. Бабинов Ю. А. Государственно-церковные отношения в России, СССР, СНГ: теория, история, практика [Текст] / Ю. А. Бабинов. — Севастополь : Изд-во СевНТУ, 2003. — 232 с.

8. Володина Н. В. Правовые системы государственно-конфессиональных отношений [Текст] : монографія / Н. В. Володина. — М. : Новый индекс, 2009. — 480 с.

9. Щодо державно-конфесійних відносин у Франції [Текст] : Лист Посольства України у Франції № 61215/12-700-353 від 16.03.2012 р. — Архів автора.

10. Щодо законодавчого забезпечення державно-церковних відносин у Латвії [Текст] / Лист Посольства України в Латвійській Республіці від 20.03.2012 р. № 6129/12-600-365. — Архів автора.

11. Володина Н. В. Правовые системы государственно-конфессиональных отношений... — 480 с.

12. Киричук О. Європейська договірна модель врегулювання державно-церковних відносин: історичний і сучасний світовий досвід для України / О. Киричук // Історія релігій в Україні [Текст] : наук. щоріч. : 2 кн. Кн. 1. — Львів : Логос, 2009. — С. 986—1000.

Yu. Reshetnikov

ACTUAL QUESTIONS OF INTRODUCTION OF PRISON CHAPLAINS INSTITUTE IN UKRAINE

The comparative analysis of existing foreign experience of the legal ensuring of introduction of prison chaplains institute is carried out. On the basis of mentioned analysis suggestions on the improvement of the Ukrainian legislation in the indicated sphere are formulated.

Key words: freedom of conscience, state and church relations, legal adjusting, chaplains.